

Riek Leiwakabessy: Ik wil rechtvaardigheid voor onze mensen (1989)

Sieth Delhaas

OPZIJ, juni 1989

Inleiding

Als enige vrouw binnen de Ambonese gemeenschap heeft Riek Leiwakabessy sinds haar komst naar Nederland fel gestreden voor het behoud van de rechten van 'haar mensen'. Onlangs werd bekend dat Ambonese mensen mogen blijven wonen in het laatste Ambonezenkamp in Nederland, het Vughtse Lunetten. Dit recht is voor een groot deel te danken aan Riek Leiwakabessy's inzet en vasthoudendheid. Een gesprek met een gedreven vrouw.

Op dienstbevel

In 1951 kwam Riek Leiwakabessy als twintigjarige met haar ouders naar Holland. Ze behoorde tot de groep van ruim tienduizend Ambonezen, die na de onafhankelijkheidsverklaring van het voormalig Nederlands Indië 'op dienstbevel' naar Nederland werden verscheept. Het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL) werd ontbonden. De Ambonezen konden kiezen tussen afvloeien of overgaan naar het Indonesische leger. Ze wilden geen van beide, maar wel terug naar Ambon, dat zich in 1950 tot zelfstandige staat had uitgeroepen. Indonesië vond het te gevaarlijk om 4000 strijders naar Ambon te laten vertrekken. De overheden van Indonesië en Nederland kwamen overeen hen 'op dienstbevel' naar Nederland te brengen. Voor korte tijd, dachten de Ambonezen zelf. Op de boot naar Holland hoorden ze, dat ze vanaf dat moment geen KNIL-soldaten maar gewone burgers waren. In een brief die Riek bezit, staat echter dat de militairen overgingen naar de Koninklijke Landmacht. Waren ze nu burgers of militairen?

Die voortdurende willekeur heeft Riek bewust gemaakt. Bij de verscheping waren ook vrouwen en kinderen. Riek belandde tenslotte met haar ouders in een barak in het Vughtse Lunetten. Riek: 'Het was koud, de kachel moest nog worden aangemaakt. Er waren geen meubels, alleen één tafel met RE, Rijkseigendom erin gebrand. We hadden geen bedden en geen matrassen. We kregen strozakken zoals ze in het leger gebruiken. Pas jaren later konden we meubels kopen.

Achteraf denk ik: hoe is het toch mogelijk dat ze ons zo behandeld hebben. De Indische mensen kregen hier goede pensions. Wij niet. Vanaf de rang sergeant-tweede-klas woonde het gezin in Indië ook in de kazerne. Wij waren dat daar wel gewend. We sliepen dan op planken zonder matrassen. Dat hoorde er daar gewoon bij. Dat waren de koloniale gebruiken. We konden kolen halen en eten bij de centrale keuken. Verder was er niets. De ouders kregen elk

drie gulden zakgeld per week en ik twee gulden. Al gauw gingen we ons vervelen. De mannen wilden werk zoeken. Sommigen deden dat stiekem, maar dat werd weer verboden. Waarom werd ons niet gezegd.

De Ambonezen ervoeren dit alles als onbegrijpelijk en in schrille tegenstelling tot het telegram, dat Koningin Wilhelmina hen als enige groep Indiërs in 1945 had gestuurd als dank voor ‘uw voorbeeldige moed en uw onbezweken trouw onder alle omstandigheden bewezen aan het Koninklijk en Mijn Huis.’

Tijdens ons gesprek spreekt Riek Leiwakabessy niet over Zuid-Molukkers, maar over Ambonezen. ‘Zuid-Molukken is een politiek geladen term van de RMS (Republik Maluku Selatan) als een nieuwe staat in ballingschap. Het behoud van de KNIL-rechten komt tot uitdrukking in het spreken over Ambon.’

Verzet

De vrouwen kregen cursussen in breien en naaien. Riek hielp de verpleegster in de polikliniek. ‘Maar ik ging steeds meer inzien, dat het zo niet langer kon. Op 25 april, de herdenkingsdag van de proclamatie van Ambon, zag ik mijn vader en de andere KNIL-mannen in hun uniformen de vlag hijsen. Ik heb me toen laten uitleggen hoe alles in elkaar zat en ben me ermee gaan bemoeien. Elke keer waren er onrechtvaardigheden en beloften die niet werden nagekomen door de Nederlandse overheid. We richtten een verzetsorganisatie op, de CRAMS. Behalve mijn moeder was ik de enige vrouw die meedeed. Niemand was zo fel als mijn ouders en ik. Als ik naar bijeenkomsten of doopfeesten ging, zeiden de mensen: daar heb je die vrouw weer. Ze accepteerden niet dat ik als vrouw met politiek bezig was. Ze zeiden: wat doet ze eigenlijk? En als ik daar dan kwam, zei ik: kom zitten, dan zal ik het jullie uitleggen. Ik ben gewoon doorgegaan. In 1954 werden we met honderd gezinnen die bij onze verzetsorganisatie waren aangesloten, overgebracht naar Zeeland. Omdat duidelijk was geworden dat we niet naar Ambon terug konden, wilde de overheid ons verplichten tot zelfzorg. Wij verzetten ons daar tegen. Als we zouden gaan werken, zouden we onze KNIL-rechten opgeven.

Toen wij weigerden om te gaan werken hebben wij negen maanden geen zakgeld, eten en kolen gekregen. Er waren gezinnen met kinderen die in de winter op blote voeten liepen en in zomerkleren. Maar we hielden vol. Toen hebben we als organisatie het volgende gedaan. We zeiden: we gaan niet stelen, maar de vrouwen gaan naar de winkels en vragen om eten. Wij legden aan de winkeliers uit waarom we dat deden en we kregen eten. Wij gaven hen onze etensbonnen en zeiden, dat ze die naar het C.A.Z. (Commissariaat Ambonese Zaken) moesten sturen en dan zouden zij hun geld krijgen. Dat hebben ze gedaan. Wij kregen van de boeren groenten en aardappels. Ik herinner me dat mijn moeder God ging danken, toen wij met voedsel in het kamp kwamen. Ze zei: we zitten in de problemen, maar onze lieve Heer vergeet ons niet. Toen kwam de politie, omdat een boer die gebeld had om navraag te doen over de bonnen. Onze mannen moesten mee naar het politiebureau en werden in cellen gestopt. Ik moest mee als tolk.

Omdat ik in Indië veel met Hollandse kinderen was omgegaan was ik één van de weinigen die goed Nederlands sprak. Ze stopten me in een cel. Na een paar uur deden ze het luikje open en vroegen me: wie heeft je opdracht gegeven dat eten te stelen? Jullie leider? Jullie organisatie. Ik zei: nee. Toen ze me het voor de derde keer vroegen, heb ik geantwoord: De koningin heeft me dat laten doen. En jullie minister van Defensie. Wij hadden haar en de minister brieven gestuurd over onze rechten. Toen lieten ze me gaan, maar ik mocht het kamp niet meer uit. De mannen werden voor de rechter gebracht. Een zoon van één van die boeren was journalist en heeft voor ze getuigd. Hij zei: “Ze hebben niet gestolen. Mijn vader heeft hen het eten gegeven. Ik was er zelf bij.”

Door al dat onrecht werd ik steeds meer bij de politiek betrokken. De mensen accepteerden het toen ook. Ik zat in allerlei besturen en de mensen zagen dat ik voor hun rechten op kwam. Onze leiders werden daarna in verschillende kampen geïnterneerd. Mijn man kwam in Westkapelle. We kregen geen eten en geen zakgeld.

Weet u hoe ze aan eten kwamen? Als onze kinderen ‘s morgens naar school gingen, werden ze onderweg door Nederlanders aangesproken: “Als jullie straks uit school komen, ga dan op de vuilnisbelt zoeken en dan moet je de pakken die goed ingepakt zijn meenemen. Dat is eten voor jullie.”

Die mensen wisten dat wij geen eten kregen. Ik was met mijn ouders in Wieringerwerf geïnteresseerd. Daar was het precies zo. Geen eten en geen zakgeld. De grote jongens gingen naar de boeren. Ze mochten de overgebleven aardappels uit het land halen en ze kregen kool. De politie kwam er achter en de jongens mochten met het eten ons kamp niet in. Ik stond daar bij en ging naar de politie toe en zei: “Jullie laten die jongens wel binnen, hè!” Ik heb toen flink ruzie gemaakt en toen mochten ze het kamp in. De politie had ons kamp omsingeld en ‘s avonds gingen de schijnwerpers aan. Toen was het al 1956. Op een keer kwam de politie bij mij thuis met een opdracht van de wachtcommandant. Voortaan mochten we alleen op vertoon van een brief het kamp in en uit. Hij gaf die brief aan mij. Onze kachel brandde. Ik heb dat briefje aangepakt en voor zijn ogen in snippers gescheurd en in de kachel gegooid. Ik zei: “Sinds wanneer bestaat dit bevel?” Hij zei: “Dat weet ik niet.”

Toch maakten ze steeds vaker uitzonderingen voor ons omdat we weigerden te werken. Ze hebben onze leiding die in Scheveningen gevangen zat onder druk gezet ons over te halen het verzet op te geven. Onze voorzitter is daarvoor bezweken en een groep mensen ook. Toen hebben wij ons weer afgesplitst als P.N.M.S. Wij gingen ervan uit, dat we binnen moesten zien te krijgen wat we konden, maar wat tegen onze KNIL-rechten in ging, moesten we weigeren. We moesten een formulier ondertekenen en daarop kregen we een zakgeld van f 18 per persoon per week. Een gezin kreeg f 36. Mijn man is dus nooit gaan werken. In de jaren zestig kwam de Rijksgroepsregeling Ambonezen (R.A). Die R.A. is in 1986 opgeheven en nu heeft mijn man AOW. Onze strijd tegen die zelfhulp hebben we toen al gewonnen.’

Militair kamp

Toen de meeste Ambonezen de zelfhulp accepteerden, begon de Nederlandse regering vanaf 1959 de 75 kampen op te ruimen. Riek Leiwakabessy: ‘De dreiging dat we hier weg moesten, is er dus steeds geweest. Toen ik in de jaren zeventig in de kampraad zat, heb ik regelmatig contact gezocht met de regering. Minister van Doorn is hier eens geweest nadat ik hem had opgebeld.

In 1984 hoorde ik op het Journaal dat minister Brinkman had besloten ons kamp, het laatste Ambonezenkamp in Nederland te laten opruimen. Ik schrok me dood. Ik zat toen niet in de kampraad, maar ik was de enige overgeblevene van de oude kern die zich inzet voor het behoud van de KNIL-rechten. Er is toen een handtekeningenactie gehouden en er zijn nieuwe verkiezingen georganiseerd waardoor ik weer in de kampraad kwam. Ik wist dat de mensen die toen in de kampraad zaten zich niet tegen ontruiming zouden verzetten. Dit is nog altijd een militair kamp en dat argument moest tegenover de Nederlandse overheid worden gebruikt. Ik wist dat we het alleen op dat argument konden winnen omdat wij dat zwart op wit hadden vanaf onze komst naar Holland.

Toen de brief van WVC kwam, ben ik als secretaresse van de raad aan de slag gegaan. Ik heb ervoor gezorgd, dat de bewoners ermee akkoord gingen dat we er een rechtszaak van maakten. Vier processen zijn er geweest. Telkens probeerde de overheid het over de boeg te gooien dat wij weigerden huur te betalen. Dat is niet waar. Dat is maar een stukje van het verhaal. En de regering ging haar gang en bouwde de woningen voor ons in Vught. Ik reisde naar Den Haag, overlegde met organisaties en de advocaat. En op 15 maart jl. is dus de uitspraak gekomen dat we hier mogen blijven. De kantonrechter vroeg aan de landsadvocaat: “Waarom hebben jullie niet eerst met de bewoners gepraat voordat jullie die huizen gingen bouwen?” Die advocaat ging een ander verhaal vertellen. “Nee,” zei de rechter, “dat vraag ik niet. Waarom hebben jullie niet van tevoren met die mensen overlegd?” Ja, toen stond die landsadvocaat met z’n mond vol tanden.

Dat is juist waar ik al die jaren naar gestreefd heb: roep de mensen bij elkaar en overleg met hen wat ze willen. Dan sta je sterk. Ook al zijn er nu nog maar vijftig gezinnen die vechten voor de KNIL-rechten.

Onze leiders hebben die rechten verspeeld. Zij hebben met de Nederlandse regering onder één hoedje gespeeld.’

Geen onrecht

Riek Leiwakabessy: ‘De jongeren spreekt het niet erg aan. Dat kan ook niet als niemand hen de voorgeschiedenis vertelt. De Nederlanders zijn ook pas tijdens de treinkapingen bewust geworden van onze geschiedenis en wat er met ons is gebeurd. Ik redeneer zo: we moeten eerste de erkenning van onze KNIL-rechten hebben. Daarna komt het andere doel: de vrijheid, de RMS en Ambon. Dat spreekt de jongeren wel aan. Als wij naar die nieuwe huizen in Vught waren gegaan en dit kamp hadden verlaten dan hadden we onze KNIL-rechten opgegeven. Nu hebben we opnieuw gewonnen en gaan we verder. Nu staan er 123 huizen leeg in de Vughtse Hoeve. Slechts tien gezinnen uit ons kamp zijn daar heen gegaan en nog enkele Ambonezen die al in het dorp woonden. Wij blijven met honderd gezinnen in Lunetten wonen.

Mijn grote zorg is – en daar blijf ik voor vechten – rechtvaardigheid voor onze mensen.’